

УДК 378.014.53

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

А.Гусак, І.Микитюк

В статті проводиться розмежування суміжних понять «інформаційна компетентність», «інформативна компетентність», «інформатична компетентність». Інформаційна підготовка забезпечує напрямок підготовки фахівця щодо ефективного збору та використання інформації з будь-яких існуючих джерел у майбутній професійній діяльності. Інформатична підготовка передбачає наявність спеціальних компетенцій щодо обслуговування комп'ютера та комп'ютерних систем. Інформативна компетенція трактується як інтегративна якість, яка дозволяє майбутньому фахівцеву активно використовувати комп'ютерні технології у професійній діяльності.

Пропонується система критеріїв та показників сформованості інформативної компетенції майбутніх фахівців, які співвідносні з аксіологічною, когнітивною, процесуальною та рефлексивно-комунікативною компонентами сформованості інформативної компетентності.

Спираючись на існуючий практичний досвід, на раніше проведені педагогічні дослідження, виділено рівні сформованості інформативної компетентності майбутніх фахівців: інтуїтивний (низький), нормативний (достатній), активний (високий). Представлено змістову якісну характеристику означених рівнів у відповідності до розроблених та апробованих критеріїв та показників.

Завдяки критеріально-рівневим характеристикам доцільним та можливим стає керівництво процесом, тобто управління над результатами. Це дозволяє своєчасно робити корективи і отримати бажаний результат. Такий підхід виводить на поняття моніторингу підготовки майбутнього фахівця.

Ключові слова. інформаційна компетентність, інформативна компетентність, інформатична компетентність, критерії інформативної компетентності, показники інформативної компетентності, рівні інформативної компетентності, моніторинг інформативної компетентності.

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF FORMATION OF INFORMATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS

A.Husak, I.Mykytyuk

Summary. The article is devoted to the interpretation of the notions "information competence", "computer information competence" and "professional information competence". The information competence provides effective collection and use of all existing sources in their future careers. Computer information training requires a special competences regarding computer maintenance and computer systems. Professional informaton competence is treated as integrative quality permitting future specialist actively use computer technology in professional activities. The author deals with the professional information competence. The system of criteria and indicators of formation of professional information competence of future professionals that correlate with axiological, cognitive, procedural and reflexive-communicative competence components forming informative is proposed in the article. On the basis of existing theoretical and practical experience the author describes three levels of the professional information competence: intuitive (low), regulatory (adequate), active (high).

The semantic and quality description of the determined levels according to the developed and approved criteria and indicators are presented in the article. Due to criterion-level characteristics appropriate management process is possible, that is control over the results. This allows to make adjustments and get the desired result. It is possible to control and monitor the results of the formation of the professional information competence. This approach introduces a concept of monitoring training of future specialists.

Keywords: information competence, computer information competence, professional information competence, criteria, indicators of competence, level of competence, monitoring competence.

Одним із шляхів реалізації основних напрямів розвитку інформаційного суспільства в Україні, її конкурентоздатності є підвищенні рівня професійної кваліфікації у сфері комп'ютерних технологій, сформованості у майбутніх фахівців компетентності у сфері комп'ютерних технологій. Інформативна компетентність майбутнього фахівця є багаторівневим утворенням, що потребує всебічного розгляду.

Однією з проблем підготовки майбутнього фахівця є відсутність аргументованого розмежування суміжних понять: «інформаційна компетентність», «інформативна компетентність», «інформатична компетентність». Визначивши сфери підготовки фахівця з означеної проблеми, ми можемо чітко зосередитись на тому чи іншому напрямі професійної підготовки майбутнього фахівця.

По-перше, майбутній фахівець повинен уміти використовувати весь сучасний арсенал інформаційних джерел у процесі практичної діяльності. Цей напрям діяльності фахівця реалізується шляхом формування його інформаційної компетентності, що визначається пошуком, аналізом, відбором, організацією, перетворенням, зберіганням і передачею інформації за допомогою реальних об'єктів: телевізора, магнітофона, телефона, факса, комп'ютера, принтера, модема тощо.

По-друге, найсучаснішим технічним комунікаційним засобом, що визначає ефективність та оперативність професійної діяльності фахівця, є комп'ютер. Очевидно, що виробнича сфера потребує фахівців, які знатні обслуговувати функціонування комп'ютерних систем у професійній діяльності. В цьому контексті актуальним стає проблема формування *інформатичної компетентності*, яка включає уміння користуватися комп'ютерними технологіями, програмним супроводом, механічним налаштуванням комп'ютера тощо.

Окресленою сферою нашої наукової зацікавленості є ефективність застосування комп'ютерних технологій у професійній діяльності фахівця. В цьому плані мова йде про *інформативну компетентність* як здобуття та використання інформації виключно засобами комп'ютерних технологій.

Взаємозв'язок інформаційної, інформативної та інформатичної компетентностей представлено на рис.1.

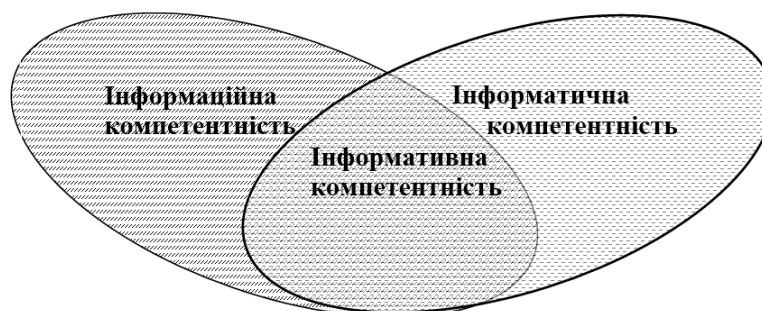

Рис. 1. Інтегративна сутність інформативної компетентності у підготовці майбутнього фахівця

Отже, інформаційна компетентність – це спроможність особистості розбиратися в потоці інформації, уміння працювати з різними видами інформації, знаходити і відбирати потрібний матеріал, упорядкувати

його, підсумовувати, на основі здобутих знань розв'язувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з фаховою діяльністю (Н. І. Гендина [1], О. Я. Фрідланд [6]). Інформатична компетентність – підтверджена здібність особистості задовільнити власні потреби і суспільні вимоги щодо формування професійно-спеціалізованих компетентностей людини в галузі інформатики (О. М. Спірін [4]). Інформативна компетентність – інтегративне утворення особистості, яке поєднує знання (про основні методи інформатики та інформаційних технологій), уміння (використовувати наявні знання для розв'язання прикладних задач), навички (використання комп'ютера і технологій зв'язку), здібності (представляти повідомлення і дані у зрозумілій для всіх формі) і виявляється у прагненні, здатності і готовності до ефективного застосування сучасних засобів інформаційних та комп'ютерних технологій для вирішення завдань у професійній діяльності і повсякденному житті.

Після того, як ми визначились з проблемою дефініції суміжних понять «інформаційна», «інформативна», «інформатична компетентність», можемо перейти до проблеми її вимірювання. Ця проблема пов'язана з проблемою вияву критеріїв і рівнів її сформованості.

Основні вимоги до критеріїв можуть бути такими: вони повинні бути об'єктивними; включати головні, ключові моменти досліджуваного явища; обіймати типові сторони явища; зрозуміло, чітко, точно формулюватися; вимірювати саме те, що треба перевірити.

Отже, у визначенні критеріїв інформативної компетентності ґрунтуємося на системному розумінні компетентності, виділенні структурних і функціональних компонентів, розумінні компетентності як стану, процесу та результату.

При цьому, зазначимо, що загальні вимоги до виділення критеріїв, що існують в теорії і практиці педагогічної освіти, необхідно доповнити вимогами, що відображають саме специфіку інформативної компетентності [3]:

- а) критерії повинні бути розкриті через ряд якісних ознак (показників), через прояв яких можна судити про певний ступінь вираженості даного критерію;
- б) критерії повинні відбивати динаміку вимірюваної якості;
- в) критерії повинні по можливості охоплювати основні види інформаційно-педагогічної діяльності;
- г) критерії повинні відображати основні закономірності формування особистості;
- д) за допомогою критеріїв повинні устанавлюватися зв'язки між всіма компонентами досліджуваної системи;
- є) якісні показники повинні проявлятися в єдності з кількісними.

Варто зауважити, що не можна аналізувати інформативну компетентність як набір чітко визначених якісних характеристик, адже для багатоманітних спеціальностей він варіюється в ході професійної підготовки і професійної діяльності за змістом і обсягом спеціальних знань. Необхідна диференціація освітнього процесу, розділення на якісні рівні залежно від професійного зростання, розвитку особистісних якостей.

Виходячи з цього, ми оцінюємо ступінь розвитку інформативної компетентності за таким компонентами:

- аксіологічна компонента сформованості інформативної компетентності;
- когнітивна компонента сформованості інформативної компетентності;
- процесуальна компонента сформованості інформативної компетентності;
- рефлексивно-комунікативна компонента сформованості інформативної компетентності [5].

Кожен компонент розкривається нами через співвідносні критерії, які є підставою для його оцінки, визначення, виступають еталоном, якого необхідно досягти.

Питання визначення рівнів розвитку особистісних властивостей і якостей, завжди привертало увагу педагогів і психологів (Л.І.Божович, Р. А. Бокарева, О. З. Гребінець, В. З. Ільїн, В. Д. Шадріков та ін.). Саме стійка послідовність змін якісних станів в розвитку і обумовлюють існування рівнів, кожний з яких має свої власні елементи (Н. Д. Сергєєв, В.В.Серіков, В. І. Свідерській, В. І. Столярів). Спираючись на практичний досвід, на раніше проведені педагогічні дослідження, нами виділено групи, інформативна компетентність в яких проявляється типовими особливостями:

- інтуїтивний (низький),
- нормативний (достатній),
- активний (високий).

На активний або високий рівень сформованості інформативної компетентності вказують:

– сформованість аксіологічної компоненти: властивий високий ступінь сформованості системи поглядів щодо процесів інформатизації; цілісність ціннісних орієнтацій і установок; уміння оцінювати процеси і явища, що виникають в інформаційному просторі, на основі індивідуально-зрозумілих і особистісно-прийнятих цінностей; автономність і самостійність у своїх оцінках щодо інформаційних явищ і процесів; свідомість і відповідальність при виборі мети інформаційної діяльності і засобів її досягнення,

здатність активно відстоювати свої переконання і позицію; володіння прийомами творчого саморозвитку; наявність потреби у створенні інформаційних продуктів; наявність активного прагнення до творчої обробки інформації з використанням комп'ютерних технологій; прояв високого інтересу до інформаційної діяльності; присутність особистісно значущих та ціннісних прагнень, ідеалів, поглядів, ставлень до продукту і предмету діяльності у сфері інформаційних процесів; сприйняття інформативної компетентності як однієї з провідних професійних і соціальних цінностей; адекватна оцінка власних можливостей у використанні інформаційних технологій;

– *сформованість когнітивної компоненти*: постійне вивчення літератури за фахом, знання методів роботи з інформацією; знання основних понять та методів інформатики як наукової дисципліни та інформаційних технологій; розуміння відмінності автоматизованого і автоматичного виконання інформаційних процесів; орієнтація в особливостях засобів інформаційних технологій з пошуку, переробки і зберігання інформації, а також виявлення, створення і прогнозування можливих технологічних етапів із переробки інформаційних потоків; наявність високого ступеня теоретичної готовності до здійснення інформаційної діяльності.

– *сформованість процесуальної компоненти*: висока емоційна активність, що стає знарядом творчого освоєння і використання інформації; сформованість і розвиток різноманітних способів діяльності; сформовані на високому рівні технологічні навички і уміння роботи з інформаційними потоками; наявна здатність до творчості, саморозвитку, освоєння способів спілкування з партнерами по професійній діяльності; вміння працювати автономно і в колективі;

– *сформованість рефлексивно-комунікативної компоненти*: вільне орієнтування в інформаційних джерелах; уміння точно формулювати інформаційний запит; потреба в самопізнанні, саморозвитку і найповнішій реалізації своїх творчих можливостей та індивідуальних здібностей в інформаційному просторі; основними мотивами інформаційно-навчальної діяльності є майбутні високі професійні досягнення, які розглядаються з погляду їх максимальної корисності для суспільства; відмінне володіння комп'ютерною технікою і новими інформаційними технологіями, індивідуальний стиль при роботі з інформацією; розуміння застосування мов та інших видів знакових систем, технічних засобів у процесі передачі інформації.

Про нормативний або достатній рівень сформованості інформативної компетентності свідчить:

– *сформованість аксіологічної компоненти*: зацікавленість в отриманні нових знань (не завжди глибоку); критерії оцінки інформаційних явищ, гнучкі і різноманітні;

– *сформованість когнітивної компоненти*: у значній мірі володіння методами роботи з інформацією, знання носять продуктивний характер; усвідомлене сприйняття інформації, оперування поняттями, проте звернення до позапрограмового матеріалу носить епізодичний характер; упевненість в адекватності своїх поглядів реальним процесам інформатизації, здатність сформулювати і аргументувати мету своєї інформаційної діяльності; достатній рівень теоретичних знань з інколи не повним їх усвідомленням;

– *сформованість процесуальної компоненти*: здатність критично оцінювати інформацію, визначати її якісну сторону; джерело інформації розглядається, в першу чергу, як предмет задоволення пізнавальних потреб; стан інформованості супроводжується відчуттям психологічного комфорту, прагненням підвищенням соціального статусу і кваліфікації; наявна недостатня сформованість різноманітних способів діяльності; не завжди раціональне використання засобів інформаційних технологій; не завжди наявна потреба у творчості, саморозвитку та працювати у колективі;

– *сформованість рефлексивно-комунікативної компоненти*: орієнтування в різних інформаційних джерелах і володіння алгоритмами оптимізованого пошуку інформації; усвідомлене формулювання своїх інформаційних запитів і розуміння важливості вивчення інформаційних технологій і комп'ютерної техніки; прагнення вирішувати задачі різними способами; не завжди успішне використання отриманої інформації при вирішенні задач, проте наполеглива боротьба з труднощами і намагання запропонувати свій шлях вирішення різних проблем.

Про інтуїтивний або низький рівень сформованості інформативної компетентності свідчать:

– *сформованість аксіологічної компоненти*: відсутня сформованість інформаційних потреб і інтересів; зацікавленість в отриманні нових знань обумовлена лише потребою здати залік або іспит; труднощі в продукуванні індивідуальних критично-оцінних думок з приводу інформаційних явищ і процесів; не володіння прийомами постановки власних цілей інформаційної діяльності.

– *сформованість когнітивної компоненти*: наявний мінімальний об'єм володіння методами роботи з інформацією; репродуктивний характер знань, низький ступінь теоретичної готовності до здійснення інформаційної діяльності; знання про джерела інформації мінімальні або відсутні взагалі;

– *сформованість процесуальної компоненти*: орієнтація на отримання особистого емоційного задоволення від інформації; рівень вимог до якісної, змістовної сторони інформації невисокий; прояв соціальних, вищих почуттів розвинений слабо і не відіграє істотної ролі в діях і вчинках;

– сформованість рефлексивно-комунікативної компоненти: недостатньо добре знайомі з інформаційними джерелами; не володіють прийомами постановки власних цілей інформаційної діяльності; у мотиваційній сфері переважають ситуативні потреби і мотиви; нечітко виражений інформаційний інтерес; погано володіють алгоритмами пошуку інформації, мають труднощі в її творчому застосуванні при рішенні конкретних навчально-професійних задач.

Отже, сформованість певного рівня інформативної компетентності – це результат, який змінити вкрай важко. Тому актуальним стає інший підхід – керівництво процесом, тобто управління над результатами. Таким чином, з метою вдосконалення освіти постає проблема неперервного наукового діагностико-прогностичного дослідження діяльності учасників навчального процесу. В сучасній педагогічній науці саме таке дослідження визначається терміном «моніторинг».

Література

1. Гендина Н. И. Информационная культура личности: диагностика, технология формирования / Н. И. Гендина, Н. И. Колкова, И. Л. Скипор // Учебно-методическое пособие. Ч.1. – Кемерово: КемГАКИ, 1999. – 146 с.
2. Котенко В. В. Информационно-компьютерная компетентность как компонент профессиональной подготовки будущего учителя информатики [Электронный ресурс] / В. В. Котенко, С. Л. Сурменко // Вестник Омского государственного педагогического университета. – 2006. – Режим доступа : <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgrpu-114.pdf>. – Название с экрана
3. Рубин Ю.Б. Формирование эффективных стратегий взаимодействия в сфере оценки гарантий качества образования в мировой и российской практике / Ю. Б. Рубин // Высшее образование в России. - 2009. - №2 . - С. 7-10
4. Спірін О. М. Компетентнісний підхід у проектуванні професійної підготовки вчителя інформатики / О. М. Спірін // Науковий часопис. Серія 5. Педагогічні науки: реалії і перспективи : Збірник НПУ імені М. П. Драгоманова. – 2007. – Вип. 7. – С. 150-156
5. Спірін О.М. Інформаційно-комунікаційні та інформатичні компетентності як компоненти системи професійно-спеціалізованих компетентностей вчителя інформатики / Олег Михайлович Спірін // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2009, №5 (13). Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
6. Фридланд А. Я. Информатика и ее сущность (место информатики в современном мире) / Александр Яковлевич Фридланд // Информатика и образование. – 2008. – № 4. – С. 76 – 88